

НОВИНЕ У КАЗНЕНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ДРЖАВЕ ВАТИКАНСКОГ ГРАДА

Сажетак

Држава Ватиканског града и њен државно-правни систем представља занимљиву и неисцрпну тему како за правнике, тако и за историчаре, теологе, социологе, политологе и друге стручњаке који се баве изучавањем друштвених појава. За једнога правника посебно интересантно питање представља специфичан правни положај Ватикана и Свете Столице, примјерице у међународном праву и њихов однос са другим сувереним ентитетима, државама и међународним организацијама и другим (недржавним) субјектима. О томе се доста писало. Зато се не можемо одати дојму да је занемарен унутрашњи државни и правни систем Ватикана. Из тог разлога аутор овога рада се одлучио приказати једну грану унутрашњег права Државе Ватиканског града. Казнено право дефинитивно представља важан сегмент у правном систему сваке државе. Оно се развијало и еволуирало. Развој казног права (у теоријском и практичном смислу) су пратиле измјене казног законодавства. Казнено законодавство ове папине „мини-државе“ је по свему судећи специфично. Но, рад пред вама неће бити расправа о настанку и природи ватиканског казног права. То ће бити остављено за неки други пут. Латеранским пактом и стварањем Ватиканског града-државе долази до преузимања позитивног талијанског законодавства. То законодавство је претрпјело одређене измјене „ватиканским правом“. Посљедње новине у казном законодавству

* Аутор је магистар права и студент последипломских студија на Правном факултету Универзитета у Бања Луци. Електронска адреса аутора: filipnovakovic.iur@gmail.com.

Државе Ватиканског града су предмет овога рада, те ће их аутор, на сажети начин, покушати представити и тиме покушати дати свој скромни допринос развоју правнонаучне мисли о ватиканском (казненом) праву.

Кључне ријечи: казнено право, казнени поступак, Ватикан, Legge N. DXXXI, Motu Proprio.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Казнено право (зашто употребљавамо овај назив, а не, примјерице, кривично право, ће бити објашњено у тексту рада), темељни је аспект правних система у земљама широм свијета. Оно има значајну улогу у одржавању друштвеног реда, заштити индивидуалних права те одвраћању од и кажњавању криминалног понашања. Казненим законодавством успоставља се свеобухватни оквир којим се дефинишу различите врсте кажњивих дјела, одређују се њихови елементи, тиме укључујући дефиницију забрањеног понашања, ментални елемент и повезане казне, али и поступак процесуирања починитеља кажњивих дјела. Ова грана позитивног законодавства мора да се одликује јасношћу и прецизношћу, како би грађанство схватило, најпростије речено, које се радње и пропуштања сматрају друштвено неприхватљивим и кажњивим. Једна од примарних сврха казног права јесте заштита друштва од криминала. Криминализацијом одређених понашања и одређивањем казни тежи се одвратити потенцијалне починитеље и смањити појаву друштвено неприхватљивих понашања и друштвено неприхватљивог дјеловања. Тиме се обезбјеђује сигурност и добробит појединаца унутар земље. Поред тога, савремено казнено право тежи не само генералној, него и специјалној превенцији. Њиме се не желе само одвратити појединци од почињења кажњивих дјела, него се жели и васпитно утицати на починитеље с циљем њихове ресоцијализације и повратка у друштво, као и утицати на свеопшти развој друштвеног морала и друштвене дисциплине. Казнени материјални закони све чешће укључују рехабилитацијске мјере чији је циљ помоћи починитељима да се поновно интегрирају у друштво након одслужења казне, чиме се тежи и смањити стопа рецидивизма.

Казненим процесним законодавством тежи се створити систем путем којег се појединци оптужени за почињење кажњивих дјела

„приводе правди“, односно санкционишу за почињена дјела оживо-творењем казног материјалног права. Њиме се утврђују поступци за истраживање кажњивих дјела, прикупљање и провођење доказа, као и вођење суђења. Такођер, јамчи се низ права појединцима који се пронађу на удару репресивне власти државе (нпр. претпоставка невиности, право на одбрану, јавност суђења, уопште јамство на правичан поступак). Ова јамства осигуравају да је судски казнени поступак поштен и да се према појединцима поступа праведно, али се њима и осигуравају друштвена једнакост и правичност.

Казнено законодавство једне државе игра кључну улогу у одржавању друштвеног реда и стабилности унутар ње саме. Јасним дефинисањем прихватљивог понашања и забраном друштвено одређених девијантних радњи, постављају се границе индивидуалног понашања. Када су те границе повријеђене, казнено право осигурава предузимање одговарајућих мјера за рјешавање проузроковане (друштвене) штете и одржавање реда и нормалног функционисања друштва. С друге стране, снажан казненоправни систем који учинковито функционише може потакнути повјерење јавности у правни систем и државу у цјелини. Када појединци перципирају да су одговорни починитељи кажњивих дјела адекватно санкционисани и да се позитивноправни прописи поштују, то повећава њихово повјерење у систем и потиче њихову сарадњу у пријављивању кажњивих понашања и помагању у напорима за провођење закона.

У горњим редовима укратко смо изложили колики је значај ове гране позитивног законодавства за једну државу у одржавању њеног унутрашњег система. Међутим, какву улогу казнено законодавство има у држави која се простире на скоро један квадратни километар? Без обзира на своју величину, Држава Ватиканског града је ипак независни ентитет, независни град-држава, али и духовно и административно сједиште Римокатоличке цркве. Ватикан има властити правни систем, а казнено право кључно је за одржавање реда, заштиту интереса Ватикана и рјешавање незаконитог понашања унутар његовог територија. Из тог разлога ћемо на наредних неколико страница сумирати и објаснити најзначајније новине у ватиканском казненом, материјално и процесном законодавству.

2. ПОЗАДИНА И ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Препород (*Risorgimento*) италијанске државе од 1848. до 1871. године за своју посљедицу је имао нестанак неколико суверених „државица“ Апенинског полуотока, укључујући и Папинску државу. Краљевина Италија је проглашена 1861. године, међутим, унификација није била потпуна без *Latium*-а, територије око града Рима, под сувереном влашћу *pontifex*-а *maximus*-а, као и Венета, који је у том тренутку припадао Аустрији. Након потписивања споразума са Пруском, Италији се признаје претензија над Венетом који, по завршетку Трећег рата за независност, 1866. године улази у талијанске националне границе. До 1870. године, папинска војска, уз подршку Француске, успјешно спречава да Рим постане пријестолница уједињене Италије. Тек избијањем Француско-пруског рата француски гарнизони се повлаче. Талијанска краљевска војска улази у Рим 20. септембра 1870. године, а након плембисцита 2. октобра исте године, Рим и *Latium* постају саставни дио Краљевине Италије, а Рим пријестолница цијелог полуотока 1871. године, када се *Risorgimento* окончава.

Италијанска влада (у ширем смислу ријечи), не желећи да се унификација Италије прогласи за антикатолички или антипапински покрет, доноси Закон о (папинским) гаранцијама, којим се папи признају одређене привилегије које има италијански краљ, као што су дипломатски имунитет, одашиљање и примање дипломатских представника, годишња апанажа и друге части и привилегије које има и ужива служећи шеф државе. Наравно, папа Пије IX и његови наслједници нису признали поменути Закон, сматрајући да тиме признају капитулацију Папинске државе и превласт Италије. Поред тога, привилегије које су дате Законом о гаранцијама Светој Столици, према тумачењу понтифекса, могле су у сваком тренутку бити опозване од стране законодавца, што ставља папу у положај зависности у односу на нову талијанску власт. Ови се затегнути односи између Свете Столице и Италије неће разријешити све до 1929. године.

Године 1929. коначно се разрјешава тзв. Римско питање склапањем Латеранских споразума и додатних пактова између Свете Столице и Краљевине Италије. Овим билатералним споразумима, који су по својој природи међународни уговори, уређен је однос између Свете Столице и Краљевине Италије. Латеранске споразуме чине (према најчешћем схватању) три засебна међународна уговора: (1) Уговор о помирењу (политички уговор), (2) Финансијски споразум додат Споразуму о помирењу и (3) Конкордат између Католичке цркве и Краљевине

Италије. Према схватању Свете Столице, Латеранске споразуме чине два уговора – Споразум о помирењу и Конкордат, док се Финансијски споразум сматра само анексом првог. Уговор о помирењу је политички споразум којим се признаје независност Државе Ватиканског града (*Status Civitatis Vaticanae*) и суверенитет Свете Столице над њом. Овај међународни уговор има четири анекса: први, који садржи мапу територије Државе Ватиканског града, други, који садржи мапу зграда и других објеката које уживају екстериторијалност и које су изузете од експропријације и пореза (а које се налазе на територији Италије и које су у власништву Свете Столице, али не чине саставни дио територије Ватикана), трећи, који садржи мапу зграда и других објеката који припадају Светој Столици, а који не уживају екстериторијалност, али на које се односи изузетак од експропријације и пореза и четврти, Финансијски споразум, којим су коначно ријешена потраживања Свете Столице над губитком територије и имовине. Конкордатом, као засебни споразумом, уређени су односи између католичке цркве и талијанске државе.¹

Стварањем Ватикана као независне државе под суверенитетом Свете Столице, створен је и основ за развој независног правног система на малој територији. Веома је важно напоменути да, иако наизглед испреплетени, правни системи Ватикана и Свете Столице, односно Католичке цркве су одвојени и независни један од другог. До овога долази усљед синонимизације термина „Држава Ватиканског града“, „Ватикански град“, „Ватикан“ и „Света Столица“. Овдје се ради о изразима између којих постоји јасна разлика у правном смислу. Тако, Држава Ватиканског града (лат. *Status Civitatis Vaticanae*, итал. *Stato della Citta del Vaticano*, или поједностављено Ватикан) представља (или подразумијева) државно-правни ентитет (или град-државу), а Света Столица (лат. *Sancta Sedes*, итал. *Santa Sede*) означава јурисдикцију папе у његовој улози римског бискупа и укључује апостолско бискупско сједиште у Риму (односно Римске бискупије), а које има црквену јурисдикцију над Католичком црквом и суверену власт над Ватиканским градом-државом. Другим ријечима, Света Столица је суверени ентитет над Државом Ватиканског града.²

¹ Stephen Young, Alison Shea, „Separating State from Church: A Research Guide to the Law of the Vatican City State“, *Law Library Journal*, бр. 3/2007, стр. 590-591; Irelandsg Gordon, „The State of the City of the Vatican“, *The American Journal of International Law*, бр. 2/1933, стр. 272-273.

² Више о Држави Ватиканског града и Светој Столици као *sui generis* (правним) случајевима видјети: Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у

У тренутку када је Ватикан требао добити (прве) властите законе, Света Столица се одлучује увести у „правни“ живот Ватикана поједине италијанске важеће законе, са одређеним резервама, вјерујемо, из практичних разлога. Тако су, ступањем на снагу Закона бр. II о изворима права (за Ватикан) (*N. II – Legge sulle fonti del diritto*), из области казног материјалног права уведени Казнени закон за Краљевину Италију који је, са измјенама и допунама, важио на дан 7. јуна 1929. године и, из области кривичног процесног права – Закон о казненом поступку важећи на дан 7. јуна 1929. године, са измјенама и допунама усвојеним за тај закон. Међутим, Ватикански „законодавац“ је за себе задржао право да мијења и надопуњује ове казненоправне као и све друге прописе преузете из италијанског правног система на дан 7. јуна 1929. године. Другим ријечима, закони уведени (и преузети) Законом бр. II о изворима права настављају свој властити правни живот у правном систему Државе Ватиканског града, те све измјене и допуне у истим законима немају утицаја на оне законске текстове који се примјењују на територији Ватикана, него је законодавство овог сувереног ентитета надлежно за даље измјене, допуне и промјене, а што се показало у каснијем периоду. Право Државе Ватиканског града није канонско, него државно право.

Данашњи, важећи, Закон бр. LXXI о изворима права (за Ватикан) (*N. LXXI – Legge sulle fonti del diritto*), потврдио је својим чл. 7. и 8. Казнени закон за Краљевину Италију, важећи са свим измјенама и допунама на дан 7. јуна 1929. године, као и са свим измјенама и допунама ватиканским законима, као и Закон о казненом поступку Краљевине Италије, важећи са свим измјенама и допунама на дан 7. јуна 1929. године, као и свим измјенама и допунама ватиканским законима, као важеће законе.³ Од усвајања Закона бр. LXXI о изворима права, Казнени закон и Закон о казненом поступку су у више наврата мијењани и надопуњавани ватиканским законима. Посљедње такве измјене су се десиле 2022. и 2023. године, са Законом бр. DXXXI о измјенама и допунама Казног закона и Закона о казненом поступку (*Legge N. DXXXI recante modifiche al Codice Penale e al Codice di Procedura Penale*) и

Београду и ЈП „Службени гласник“, Београд, 2007, стр. 151-153; Јурај Андраши, *Међународно право*, Школска књига, Загреб, 1971, стр. 124-125; Antonio de Bustamante y Sirven, *Droit international public*, Sirey, Paris, 1934, стр. 136-137; Herbert Wright, „The Status of the Vatican City“, *The American Journal of International Law*, бр. 3/1944, стр. 452-457; Josef L. Kunz, „The Status of the Holy See in International Law“, *The American Journal of International Law*, бр. 2/1952, стр. 308-314.

³ Stephen Young, Alison Shea, нав. дело, стр. 594-595.

папиним Апостолским писмом у форми *Motu Proprio* о потврђивању промјена казног законодавства и организације правосуђа Државе Ватиканског града (*Lettera Apostolica in forma di "Motu Proprio" recante modifiche alla normativa penale e all'ordinamento giudiziario dello Stato della Città del Vaticano*).

3. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ КАЗНОГ ПРАВА И ПОСТУПКА

Казнени закон за Краљевину Италију из 1889. године (у даљем тексту: КЗ), преузет у правни систем Ватикана 1929. године, сматран је изразито либералним законом. Наиме, творац овог КЗ-а, Ђузепе Занардели (*Giuseppe Zanardelli*), инкорпорирао је у њега најсавременије принципе казног права тога периода. Искључио је из КЗ-а изручење властитих држављана и странаца за политичка казнена дјела, укинуо је смртну казну, искључио је принудни рад, смањио казнене оквире и потенцирао рехабилитациони карактер казне, предвидио олакшавајуће околности, увео је забрану казног процесуирања малолетника, изузев у случају када је суд малолетника сматрао способним за разумијевање на ступњу одрасле особе, детаљније је регулисао покушај казног дјела, стицај и саучесништво, направио је разлику између притвора и затвора и друго. Занардели је увео новине и у посебни дио КЗ-а, разликујући казнено дјело абортуса од чедоморства, те смањио је казне за вербалне деликте против пријезира вјере или краљеве личности, бигамију је „трансплатовао“ у групу казних дјела против породице, а не против вјере, како је то било до тада уређено, и томе слично.⁴ Италијански КЗ из 1889. године не одудара од других важећих закона из ове области на Старом континенту, те у себи поред казних дјела у ширем смислу (злочина и престапа, односно кривичних дјела уопште), садржи и (административне) прекршаје. Темелјна начела (која нећемо образлагати) могу се апстраховати из текста КЗ-а. Као таква можемо издвојити начело законитости, начело (субјективне и) индивидуалне кривичне одговорности, начело индивидуализације казне, начело рехабилитацијског дејства казне (начело специјалне превенције), начело легитимитета и ограничења казноправне принуде и друго.⁵

⁴ Luigi Lacche, „Un Code Pénal Pour l'Unité Italienne, le code Zanardelli (1889) – La Genèse, le Débat, le Projet Juridique“, *Seqüência (Florianópolis)*, бр. 68/2014, стр. 37-57; Michele Grande, *Giuseppe Zanardelli e il codice penale del 1889*, Università degli Studi di Bari, Bari, 2004, стр. 41-51.

⁵ Ireland Gordon, „The State of the City of the Vatican“, *The American Journal of International Law*, бр. 2/1933, стр. 284-285.

Као и КЗ, ЗКП је састављен као модеран закон који, за вријеме друге половине XIX стољећа, јамчи највиши степен права појединцима који се нађу као учесници казног поступка. ЗКП им јамчи правичан и поштен поступак устројен на контрадикторном процесном моделу са неограниченим правом на одбрану. Њиме се тежи постићи правична равнотежа између процесних странака – јавног тужитеља (државног одвјетника, промицатеља правде, итал. *ministerio publico*). Казнени суд је законом успостављен, а судије су у свом раду независне и непристрасне. Поступак је контрадикторан и јаван, али је истрага тајна. Суђење је усмено и јавно, а докази (персонални и реални) се проводе непосредно и оцјењују према начелу слободне оцјене доказа.

4. ПРЕГЛЕД НОВИНА

Нове одредбе казног материјалног права уведене су, прије свега, већ поменутиим Законом бр. 531 од 6. септембра 2022. године. Овим Законом уведене су двије групе измјена и допуна – оне које се односе на КЗ и оне које се односе на ЗКП. Измјене и допуне казног законодавства извршене су и папиним Апостолским писмом у форми *Motu proprio* од 13. маја 2023. године.

4.1. Казнено (материјално) право

Промјене казног материјалног права односе се, како на општи, тако и на посебни дио КЗ-а. Прва промјена односи се на *континуирано или трајно казнено дјело (reato continuato*, што би одговарало продуженом казненом дјелу у нашем праву). Према старом рјешењу, чл. 79. прописано је да ће се вишеструке повреде КЗ-а, чак и ако су почињене у различито вријеме, све радње извршења које је извршио исти починитељ, сматрати за једно казнено дјело, али се казна у том случају повећава за шестину до половине казне која је за најтеже казнено дјело предвиђена. Према старој одредби чл. 79. КЗ-а можемо уочити сљедеће елементе трајног казног дјела: (1) вишеструке повреде казног закона (више почињених казних дјела), (2) истовјетност починитеља, (3) различито вријеме почињења, (4) јединственост казног дјела и (5) поштрено кажњавање. Ова дефиниција или ова концепција продуженог казног дјела, настала крајем XIX стољећа, не уклапа се у данашње, преовлађујуће, схватање о продуженом казненом дјелу. Према савременој концепцији продуженог казног дјела (барем у нас) наводи се да кад починитељ с намјером почини више истих или

истоврсних казних дјела која, с обзиром на начин почињења, њихову временску повезаност и друге стварне околности што их повезују, чине јединствену (криминалну) цјелину, при чему се одредбе о стицају казних дјела не примјењују.⁶ Елементи продуженог казног дјела, према томе, јесу: (а) почињење више истих или истоврсних казних дјела, (б) начин почињења, (ц) временска повезаност, (д) друге околности. Могу се одређене сличности и поклапања уочити. Но, да ли је то – то? Погледајмо шта каже нови текст чл. 79. Првим ставом овог члана, казном која се изриче за најтежу повреду КЗ-а, односно за најтеже казено дјело, увећаном од шестине до половине, кажњава се ко једном повредом или пропустом повриједи различите одредбе закона или почини више повреда исте одредбе закона. Ова дефиниција говори о вишеструкој повреди казног закона од стране истог починитеља. Али, може ли се то сматрати продуженим казним дјелом? На први став чл. 79 наслања се други, који прописује да ће се казном за најтежу повреду КЗ-а, поштреном до три пута, казнити онај ко вишеструким радњама (чињења) или нечињењем, проводећи исти злочиначки наум, почини више повреда истих или различитих одредаба закона, чак и у различитим временима. Нови текст чл. 79, у начелу, говори о два различита случаја. Први, када се казна починитељу увећава у распону од 1/6 до 1/2 казне која је предвиђена за најтеже почињено дјело, у случају вишеструке повреде (истих или различитих) одредаба материјалног казног закона, односно почињење више истих или различитих казних дјела једном радњом или једним пропустом и други, када се починитељ који извршава више истих или различитих казних дјела, са вишеструким радњама чињења или нечињења, а која су обухваћена истим злочиначким наумом, односно истим умишљајем, кажњава казном поштреном до три пута, а која је предвиђена за најтеже почињено дјело. Ако консултујемо казноправну теорију, да се примјетити да се у првом случају ради о идеалном, док се о другом ради о реалном стицају. Треба уобзирити и чињеницу да је основни текст овог КЗ-а рађен крајем XIX вијека. Без нарочитог упуштања у расправу о правној нарави овог института (што ћемо оставити за неки други пут), рећи ћемо да се ради, у начелу, о казноправном институту стицаја, али да тумачење одредаба новог чл. 79. може извести закључак да постоје елементи продуженог (трајног) казног дјела.

---

⁶ И. Вулетић, „Продуљено казено дјело – један могући смјер развоја *de lege ferenda*“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, бр. 2/2008, стр. 1049.

Као и код других казних закона, и овај КЗ садржи одредбе о гашењу кажњивости дјела. Оно наступа услед смрти починитеља, његове неспособности за суђење (у смислу наступања околности које доводе до искључења његове индивидуалне одговорности) или протек рока застаре, након чега више није могуће провести казни поступак, односно извршити већ изречену правоснажну санкцију. Застара казног прогона, односно извршења казне оправдава се чињеницом да протеком времена од почињања казног дјела или од свршетка суђења, губи се интерес друштва за процесуирањем, односно кажњавањем починитеља. Протеком одређеног времена процесуирање и кажњавање починитеља више није криминалнополитички нужно, али ни оправдано. Протеком времена настаје клима када друштво више не мора интервенисати ради одржавања реда и поштовања закона (изузев уколико се не ради о злочинима против међународних права, односно међународним казним дјелима).⁷ Творац КЗ-а који важи за Државу Ватиканског града је ово препознао и одредбе о застари казног гоњења, односно извршења већ изречене казне, и рокове неопходне за наступање застаре, унио у текст закона.

Новим чл. 91. КЗ-а, ватикански законодавац је промјенио рокове када застара гаси казно дјело. Тако, казно дјело се гаси: (а) за двадесет година, ако је требала бити изречена казна затвора у трајању од најмање двадесет година (према старом рјешењу када је требала бити изречена казна доживотног затвора); (б) за петнаест година, ако је починитељ требао бити осуђен на казну затвора од најмање пет до највише двадесет година, или када је запријеђена казна најмање пет година (без посебног максимума) или када је као казна предвиђена трајна забрана обављања јавних дужности (према старом рјешењу ако је починитељ требао бити осуђен на казну затвора од најмање двадесет година); (в) за десет година, ако је требала бити изречена казна затвора до највише пет година или привремена забрана обављања јавних дужности (према старом рјешењу ако је казна више од пет, а мање од

⁷ Више о застари у казненом праву видјети код: Фрањо Бачић, *Кривично право, Опћи дио*, Информатор, Загреб, 1995, стр. 441-447; Милош Бабић, Иванка Марковић, *Кривично право, Општи дио*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука, 2019, стр. 462-470; Милош Радовановић, *Кривично право, Општи део*, Савремена администрација, Београд, 1966, стр. 404-410; Никола Срзентић, Александар Стајић, *Кривично право, Општи и посебни део*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1970, стр. 246-251; Миодраг Отовић, *Основни појмови кривичног права СФРЈ*, Информатор, Загреб, 1988, стр. 100-103; Љубисав Ђ. Нешић, *Кривично право, Општи и посебни део*, Младост, Београд, 1995, стр. 248-253; Борислав Петровић, Драган Јовашевић, *Кривично/Казнено право Босне и Херцеговине, Опћи дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2005а, стр. 379-385.

двадесет година, или казна затвора од пет година, или трајно искључење с јавне дужности); (г) за двије године у случају прекршаја. Новим текстом чл. 91. КЗ-а укинута су старе одредбе о застари: за пет година, ако је починитељ требао бити подвргнут изолацији или притвору до пет година, или лишењу слободе, или привременом искључењу с јавне службе, или новчаној казни; за двије године, ако је починитељ требао бити осуђен на лишење слободе у трајању дужем од једног мјесеца или новчану казну у износу већем од три стотине лира; за шест мјесеци, ако је починитељу требала бити изречена мања казна затвора од једног мјесеца, или забрана обављања позива или звања.

Поред измјена рокова наступања застаре, дошло је до промјене одредаба о прекиду застаре. Према новом тексту чл. 93, застара се, примарно, прекида изрицањем осуђујуће пресуде (према старом тексту: осуђујуће пресуде у контрадикторном или контумационом поступку). Застару прекида и објављивање потјернице, чак и ако је „остављена без учинка“, због непоступања осумњиченог, односно оптуженог, као и свака одлука правосудних органа уперена против њега, а која му је на законит начин саопштена. Учинак радње прекида не може продужити трајање казног поступка за вријеме које укупно прелази половину рокова утврђених у новом чл. 91.

У погледу посебног дијела КЗ-а, новине се односе на нова казнена дјела уведена у поглавље IV – Казнена дјела против неповредивости дома (*Dei delitti contro inviolabilita del domicilio*). Ради се о казним дјелима обухваћеним једним називом: Противзаконито мијешање у приватни живот и казнена дјела који се тичу информатичких и телекомуникацијских система (*Interferenze illecite nella vita privata e reati concernenti i sistemi informatici e telematici*).

Прво казнено дјело прописано чл. 158. *bis* чини онај ко употребом средстава визуалног или звучног снимања неовлаштено прибави информације или слике из приватног живота који се одвија у туђем дому или у другом мјесту приватног становања. Радња извршења састоји се од неовлаштеног прибављања информација или слика из приватног живота који се одиграва у туђем дому или у другом мјесту приватног становања. Починитељ овог казног дјела може да буде било ко, односно ради се о *delicta communis omnium*. За овај облик дјела, починитељ ће се казнити казном затвора од шест мјесеци до четири године. Други облик овог казног дјела чини онај ко изнесе у јавност информацију или слику из приватног живота, неовлаштено прибављену повредом туђег дома или другог мјеста приватног

становања. Радња извршења овог облика дјела се огледа у изношењу у јавност информација или слика из приватног живота појединца, а починитељ може да буде било ко, што и овај облик дјела чини *delicta communis omnium*. И за овај облик дјела је запријеђена казна од шест мјесеци до четири године. Казнено дјело из чл. 158. *bis* се не гони по *ex officio*, него по приједлогу оштећеног. Међутим, поступа се по службеној дужности ако је казнено дјело починио јавни дужносник или особа именована у јавној служби, злоупотребом овлаштења или повредом дужности својствене функцији или служби. У том случају ради се о тежем облику дјела за које је прописана казна затвора од једне до пет година. Субјективна страна дјела је умишљај (директни или евентуални). Објект заштите овог казног дјела је неповредивост дома, конкретно начело неповредивости стана појединаца, односно лични мир и спокојство појединаца.

Друго казнено дјело је прописано чл. 158. *ter*. Наиме, онај ко противзаконито уђе у рачунарски или телематички (телекомуникацијски) систем заштићен сигурносним мјерама или се у њему задржи против изричите или прешутне воље оних који га имају право искључити, казнити ће се казном до три године затвора. Ово казнено дјело, у начелу, има два облика: (а) упад у заштићен рачунарски и телекомуникацијски систем и (б) задржавање у њима противно вољи власника. Радња извршења првог облика дјела представља упад у заштићени рачунарски или телекомуникацијски систем, а другог задржавање у њему противно (изричитој или прешутној) вољи власника тог рачунарског или телекомуникацијског система. Ово дјело, такођер, можемо убројити у групу казних дјела *delicta communis omnium*, међутим, морамо нагласити да се ради о починитељима који имају, прије свега, стручна знања, као и одговарајућу технологију, да изврше упад у заштићени рачунарски или телекомуникацијски систем. За тежи облик дјела је предвиђена казна затвора од једне до пет година. Тежи облик овог казног дјела постоји у случајевима: (1) ако је казнено дјело починио јавни службеник или запосленик јавне службе злоупотребом овлаштења или повредом дужности из службе или злоупотребом улоге оператора система; (2) ако је починитељ за извршење казног дјела примјенио насиље над стварима или људима и (3) ако та чињеница употребе насиља има за посљедицу уништење или оштећење система или потпуни или дјеломични прекид његовог рада или уништење или оштећење података, информација или програма садржаних у њему. Ако се чињенице *ad* (1) и *ad* (2) односе на рачунарске системе или телекомуникационе услуге

Свете Столице, Државе Ватиканског града или других јавних тијела, предвиђена је казна затвора од три до осам година. Ово казнено дјело се, у правилу, гони на приједлог оштећеног. Међутим, уколико се ради о рачунарским системима или телекомуникационим услугама Свете Столице, Државе Ватиканског града или других јавних тијела, јавни тужилац поступа *ex officio*. Субјективну страну дјела чини умишљај, који код (нај)тежег облика дјела мора садржавати знање да се казнено дјело врши према рачунарским системима или телекомуникационим услугама Свете Столице, Државе Ватиканског града или других јавних тијела. Објект заштите овог казног дјела јесу рачунарски и телекомуникацијски подаци, с једне стране, али и приватност њихових власника, с друге стране.

Треће казнено дјело је прописано чл. 158. *quater*, према којем ко у сврху прибављања користи за себе или другог или ради наношења штете другоме противзаконито набавља, умножава, шири, саопштава или доставља шифре, кључне ријечи или друга средства прикладна за приступ рачунару или телекомуникацијском систему заштићеном сигурносним мјерама, или даје у ту сврху прикладне знаке или упуте, казнит ће се казном затвора до једне године. Ово казнено дјело има два облика. Први облик дјела постоји када починитељ противзаконито прибавља података или средстава прикладних за приступ рачунару или телекомуникацијском систему заштићеном сигурносним мјерама, док се други облик дјела огледа у давању упуту и прикладних знакова за приступ рачунару или телекомуникацијском систему заштићеном сигурносним мјерама. Починитељ дјела може бити било које лице, што ово дјело категорише као *delicta communis omnium*. Субјективно страну дјела чини умишљај, уз који је потребна и намјера за прибављање противправно стечене имовинске користи, за себе или за друго лице, или намјеру да се другоме нанесе штета, а што представља конститутивне елементе овог казног дјела. За постојање овог казног дјела (у довршеној форми) није релевантно да ли је наведена намјера прибављања користи или проузроковања штете и остварена, него је довољно да је иста постојала у тренутку предузимања радње извршења. За ово казнено дјело је запријеђена казна затвора до једне године. За ово казнено дјело је неопходан приједлог оштећеног да би дошло до казног прогона, и то само ако рачунарски или телекомуникациони систем припада приватном лицу.

Поред три горе приказана, уведена су нова казнена дјела у поглавље V – Казнена дјела против неповредивости тајне (*Dei delitti contro*

l'inviolabilita del segreti), која су заједно насљовљена као: Казнена дјела против слободе саопштавања (*Reati contro la liberta delle comunicazioni*).

Прво казнено дјело против слободе саопштавања, прописано чл. 164. *bis*, чини онај ко преваром дође до сазнања о комуникацијама или разговорима, телефонским или телеграфским, између других лица или у било којем случају који нису њему намијењени, или их прекида или спрјечава. Ово казнено дјело има два основна облика. Радња извршења првог основног облика састоји се у сазнавању садржине комуникација или разговора других лица, остварених путем телефона или телеграфа, који нису намијењени починитељу, кориштењем обмане, односно других преварних радњи. Дакле, радња се огледа у довођењу другог лица у заблуду и/или одржавање другог лица у заблуди (лажним) приказивањем или прикривањем чињеница. Починитељ друго лице треба довести у заблуду, што значи стварање код другог погрешне слике, предоцбе о неким чињеницама, док одржавање у заблуди претпоставља да друга особа већ има погрешну преоцбу о одређеним чињеницама, а починитељ то лице неким својим дјелатностима одржава у заблуди. Довођење другог у заблуду и његово одржавање у заблуди може бити извршено како чињењем, тако и нечињењем, па чак и пропуштањем. Чињеница поводом које се друго лице држи у заблуди јесте нешто објективно, што се као такво може и доказати. Она обухвата све оне догађаје вањског и унутрашњег свијета. Чињеница не може бити неистина (јер би се у том случају радило о *contradictio in objecto*). Само чињенично тврђење може бити неистинито.⁸ Други основни облик овог казног дјела постоји у случају прекидања или спрјечавања комуникације или разговора између појединаца, односно у њиховом ометању. Ради се о *delicta communis omnium*, а субјективну страну дјела чини умишљај који обухвата и намјеру мијешања у комуникације или разговоре, као и намјеру ометања истих (зависно о облику казног дјела, што, наравно, не искључује почињење и једног и другог облика), као и свијест о чињеници на који је начин дјело почињено, а то је превара. Ово казнено дјело је специфично по томе што не представља само напад на приватни живот појединаца, него и на психичке и интелектуалне способности као посебне личне вриједности.⁹ За ово казнено дјело је запријеђена казна затвора од шест

⁸ Фрањо Бачић, Шиме Павловић, *Казнено право – посебни дио*, Информатор, Загреб, 2001, стр. 229; Никола Срзентић и Александар Стајић, нав. дело, стр. 387.

⁹ О превари (обмани) у казненом праву уопште погледати: Милош Бабић, Иванка Марковић, нав. дело, стр. 218, 208-210; Луција Сокановић, Анте Орловић, „Облици пријеvara у

мјесеци до четири године. Казнени прогон је могућ по приједлогу оштећеног, али се за ово казнено дјело гони и по службеној дужности у случају да је дјело почињено на штету службене особе или особе одговорне за јавну службу или због функције или службе коју врши, или од стране јавног службеника или особе задужене за јавну службу уз злоупотребу овлаштења или повреду дужности својствених функцији или служби. У том случају ради се о тежем облику дјела за који је предвиђена казна затвора од једне до пет година.

Друго казнено дјело, а које је предвиђено чл. 164. *ter*, чини онај ко преваром пресреће комуникације које се односе на рачунарски или телекомуникацијски систем или између више таквих система или их такве комуникације онемогућује или прекида. Ово казнено дјело има два основна облика: први, када преваром починитељ пресреће комуникације које се односе на рачунарске или телекомуникацијске системе или више таквих система и други, када преваром такве комуникације онемогућава или прекида. Радња извршења првог облика представља пресретање комуникација, док се радња извршења другог облика огледа у онемогућавању или прекидању комуникације. Битно обиљежје и једног и другог јесу преварне или обмањујуће радње, које представљају средство или метод уз помоћ којег долази до почињења овог казног дјела. За ове облике дјела предвиђена је казна затвора од шест мјесеци до четири године. Тежи облик дјела, за који је запријеђена казна затвора од једне до пет година, постоји ако је дјело почињено: (1) на штету рачунарског или телекомуникационог система који користи Света Столица, Држава Ватиканског града или друго јавно тијело и (2) од стране јавног службеника или особе задужене за јавну службу, злоупотребом овлаштења или повредом дужности својствених функцији или служби или злоупотребом улоге оператора система. За тежи облик дјела је предвиђена казна затвора од једне до пет година. Субјективну страну дјела чини умишљај, по правилу директни. Основни облици овог казног дјела се гоне по приједлогу оштећеног, док се у случају тежег облика дјела казнени прогон врши *ex officio*.

Казненом закону“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, бр. 2/2017, стр. 583-615; Драгољуб Р. Атанацковић, *Кривично право, Посебни део*, НИУ Службени лист СФРЈ, Београд, 1985, стр. 485-487; Фрањо Бачић, Шиме Павловић, нав. дело, стр. 229-232; Љубисав Ђ. Нешић, нав. дело, стр. 391-392; Никола Срзентић, Александар Стајић, нав. дело, стр. 387-388; Борислав Петровић, Драган Јовашевић, нав. дело, стр. 259-261; Митар Кокољ, *Кривично право, Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 1980, стр. 176-178.

Треће казнено дјело, уведено чл. 164. *quater*, чини онај ко, ради нарушавања угледа или имица других, на било који начин шири звучне или видео снимке, снимљене без пристанка других, приватних састанака или снимке, чак и лажне, разговора, чак и путем телефона или других телекомуникације, вођене у његовој присутности или уз његово судјеловање. Радња извршења се огледа у ширењу звучних или видео снимака, забиљежених (снимљених) без пристанка других, приватних састанака или разговора. Снимци и разговори не морају нужно бити изворни, него могу бити и лажни (кривотворени). Субјективну страну дјела чини умишљај, а починитељ дјела може бити било ко, што ово казнено дјело сврстава у групу *delicta communis omnium*. За ово казнено дјело је предвиђена казна затвора до четири године. Кажњавање је искључено ако ширење снимке или снимке произлази изравно и непосредно из њихове употребе у управном или судском поступку или за остваривање права на одбрану или права на пријаву. Казнени прогон се врши само по приједлогу оштећеног.

4.2. Казнено процесно право

Новине у кривичном процесном праву понајвише се односе на радње достављања и обавјештавања странака, питање казног прогона по службеној дужности, права на одбрану, радњи доказивања и посебних истражних радњи. На измјене и допуне техничке природе се нећемо освртати, него ћемо у наставку текста обрадити суштинске, и према нашем мишљењу, најзначајније новине у ватиканском казненом процесном праву.

Тако, промијењеним чл. 110. ЗКП-а радње *обавјештавања* странака се проводе доставом примјерка (физичког) акта приматељу или поруком путем електронске поште чији је примитак сигуран. Употреба техничких средстава ради вршења процесне радње достављања као начина саопштавања судских одлука, конкретно вршења достављања путем електронске поште, прије ових измјена, није била (законски) могућа. Да би достављање било могуће електроничким путем неопходно је да је достављено електронско писмено сигурно, односно да је заштићено одговарајућом енкрипцијом како би стигло искључиво адресату – државном одвјетнику (јавном тужиоцу), осумњиченом, односно оптуженом или његовом браниоцу, или трећој страни, и како би адресат имао искључиви приступ том писмену.

Чл. 111. ЗКП-а је, такођер, у цјелини измијењен. Према новом чл. 111, ако се *достав* писмена не може извршити на начин да се физички примјерак писмена достави лично осумњиченом, односно оптуженом у мјесту у коме он (или она) живи или уобичајено обавља своју радну дјелатност, достава се врши предајом писмена пунољетној особи која живи са адресатом, трајно или привремено, а у недостатку тог лица, писмено се предаје кућепазитељу или лицу које га замјењује. Лично достављање се врши само осумњиченом, односно оптуженом, који живи у држави (Италији), док се свим другим достава врши путем електроничке поште. Уколико осумњичени, односно оптужени нема пребивалиште или боравиште у држави (Италији), или пребивалиште, односно боравиште није познато, или га осумњичени, односно оптужени није пријавио, према новом чл. 112. ЗКП-а, достављање се врши полагањем списка (писмена) или преписа у судску писарницу.

Према новом чл. 113, ст. 1, ако лице против којег се покреће казнени поступак живи у иностранству, јавни тужилац ће га о томе *обавијестити* писаним путем, редовном или *електронском поштом* чији је примитак сигуран, са позивом да одабере адресу за доставу писмена у држави (Италији), или у крајњем случају у судској писарници, са упозорењем да ће у недостатку избора сва писмена у казненом поступку бити достављања на начин да се полажу у судску писарницу надлежног суда. Остатак чл. 113 је, у погледу достављања, остао непромијењен. Нови члан 114 прописује да се достављање оштећенима, свједоцима и вјештацима врши се на начин предвиђен чл. 110. и 111, а који је претходно описан.

Иза чл. 118. додат је нови чл. 118. *bis*, према којем се *достављање путем електронске поште* може вршити и браниоцу осумњиченог, односно оптуженог. Приликом формализације именована браниоца, неопходно је назначити сигурну адресу електронске поште на коју ће писмена у вези са казним поступком бити достављана и путем које ће бити вршена комуникација између правосудних институција и браниоца током трајања казног поступка. Текст наредног члана, који говори о ништавости достављања, се мијења у цјелости. Нови чл. 119. прописује да је достављање, односно обавјештавање ништаво: (а) ако су повријеђене одредбе ЗКП-а утврђене у вези са особом којом се мора доставити копија писмена и (б) ако због непоштовања одредаба ЗКП-а о достављању постоји апсолутна неизвјесност о датуму обавијести, о лицу које је обавијест, односно достављање извршило или о

ономе које је то обавјештавање, односно достављање затражило или о лицу којем је исто било упућено.

Нови чл. 187 ЗКП-а прописује да ће се истрага *ex officio* проводити за казнена дјела за која је запријеђена казна затвора од 15 година или тежа казна, а при одмјеравању казне се не узимају у обзир околности тог казног дјела.

Новина постоји и у погледу обавијести о вођењу казног поступка. Тако, иза чл. 196, додаје се нови чл. 196. *bis c.p.p.*, према којем истражни судија обавјештава осумњиченог, односно оптуженог и оштећеног да имају право на стручну помоћ бранитеља и да то право искористе, као и да назначе адресу, физичку или електронске поште, на коју желе примати обавијести у казненем поступку. Према другом ставу овог члана, ова обавијест садржи сљедеће податке: назнаку одредаба материјалног казног закона која је осумњичени, односно оптужени повриједио, датум и мјесто наводне повреде материјалног казног закона, као и адресу службеног браниоца, који ће му се додијелити у случају да осумњичени, односно оптужени не именује браниоца, у року који у обавијести назначи судија. У погледу права на одбрану, измијењен је и чл. 196 ст. 1, према којем *бранилац има право да назо-чи испитивањима, суочењима, судским огледима (реконструкцијама), вјештачењима, претрагама кућа и извидима, осим у изузецима које су изричито прописане законом. Такођер, странке, у току истраге и суђења, према новом чл. 232. bis, чак и изван предмета вјештачења могу именовати техничке савјетнике.*

Новим чл. 238, ст. 1 предвиђа се (*посебно*) *привремено одузимање имовине и предмета*, што представља својеврсни облик ограничавања права располагања власништвом. Ова радња доказивања је карактеристична за фазу истраге, иако је могуће њено предузимање и прије започињања истраге, уколико постоји журност. У теорији, ова радња доказивања се састоји у привременом одузимању предмета који се по казненопроцесном закону имају одузети или који могу послужити као доказ у казненем поступку.¹⁰

Према првом ставу новог чл. 238, судија може у поштанским и брзојавним (телеграфским) уредима наредити запљену писама, фасцикли,

---

¹⁰ Више о (општем и посебном) привременом одузимању предмета у теорији и пракси видјети код: Миодраг Н. Симовић, Владимир М. Симовић, *Кривично процесно право, Увод и општи дио*, Правни факултет Универзитета у Бихаћу, Бихаћ, 2016, стр. 399-411; Горан Илић, „Неповредивост тајне писама и средстава општења“, *Ревија за криминологију и кривично право*, бр. 1/2003, стр. 20-37.

пакета, драгоцености, телеграма или друге кореспонденције, чак и ако је прослијеђена рачунарским или телематским путем, за коју има разлога вјеровати да ју је послао осумњичени, односно оптужени, или чак да је насловљена њему под другим именом, или у било којем случају који се односи на казнено дјело. Овдје се ради о посебном случају привременог одузимања предмета, које је могуће у три варијанте: (а) ако постоје разлози за вјероватноћу да је писмо, фасцикла, пакет, драгоценост, телеграм или друга кореспонденција упућена од стране осумњиченог, односно оптуженог; (б) ако постоје разлози за вјероватноћу да је писмо, фасцикла, пакет, драгоценост, телеграм или друга кореспонденција упућена осумњиченом, односно оптуженом, под његовим или под другим именом и (в) у било којем другом случају ако постоје разлози за вјероватноћу да писмо, фасцикла, пакет, драгоценост, телеграм или друга кореспонденција има везе са казним дјелом. Да би се писмо, фасцикла, пакет, драгоценост, телеграм или друга кореспонденција могла одузети неопходно је испуњење два услова: материјални и формални. Први услов се огледа у томе да се основано може очекивати да ће одузета пошиљка послужити као доказ у казном поступку, а други услов јесте постојање одговарајуће формалне одлуке (наредбе) надлежног суда којим се одређује заплена, односно одузимање пошиљке.

Посебно занимљива новина односи се на *посебне истражне радње* (мјере, технике), које се уводе у казненопроцесно законодавство Ватикана. У ЗКП је уведено ново поглавље VII *bis*, којим се у казнено процесно право уводи посебна истражна радња *телефонског и телематског пресретања* (пресретање и прислушкивање, односно надзор и техничко снимање телекомуникација). Општи услов за примјену ове посебне истражне радње прописан је чл. 259. *bis*, а то је да се ради о кривичном дјелу за које је предвиђена казна затвора од најмање четири године, при чему се приликом одређивања ове мјере не узимају у обзир околности извршеног дјела. Истим чланом је прописан могући начин вршења прислушкивања – уметање рачунарског сензора на електронски уређај. Поред тога, забрањено је вршити прислушкивање у просторијама приватног становања, изузев у случају када постоје оправдани разлози за вјеровање да се криминална активност тамо одвија. Дакле, тражи се висок степен увјерености надлежног органа да се у приватним просторијама одвија активност криминалне природе да би се одредила ова посебна истражна радња. Када постоји основана сумња да је извршено казнено дјело за које је предвиђена казна

од четири године или тежа казна, или када постоји основана сумња да је средство за почињење казног дјела рачунар или телематичка технологија, према новом чл. 259 *ter*, допуштено је пресретање тока комуникација која се односе на рачунарске или телематичке системе или између више система.

Наредбу за одређивање посебне истражне радње из чл. 259. *bis*, према чл. 259. *quater*, доноси јавни тужилац, након што прибави допуштење истражног судије. Истражни судија мора донијети образложени налог за одређивање ове мјере. Он ће удовољити захтјеву јавног тужиоца само када постоје озбиљне индиције да је казнено дјело почињено или да је лице против кога ће се мјера примијенити починитељ тог казног дјела, а пресретање телефонске и телематичке комуникације је апсолутно неопходно за наставак истраге (и њен позитиван исход). У начелу, ово представља посебне услове који морају бити испуњени, а који су алтернативно постављени. У рјешењу којим се одобрава надзор телекомуникације између присутних лица уметањем рачунарског сензора на електронски уређај морају бити наведени разлози због којих је ова метода неопходна за провођење истраге, као и мјесто и вријеме провођења ове радње. Наредбом за којом се одређује прислушкивање наводи се начин и трајање ове радње. Трајање прислушкивања не смије прелазити 30 дана, али може бити продужено образложеном одлуком суда, ако су и даље испуњени услови за примјену ове посебне истражне радње, за наредни период од 20 дана до максимално 150 дана. Имплементацијом ове посебне истражне радње руководи јавни тужилац, а непосредно је проводе *Carabinieri*. У посебном повјерљивом регистру који се води у уреду јавног тужиоца, наредбе којима се одређују, одобравају, потврђују или продужују посебне истражне радње биљеже се хронолошки, заједно с почетком и завршетком поступка за сваку посебну истражну радњу. У случајевима када се проводи формална истрага, потребно је да истражни судија добије посебан захтјев од јавног тужиоца како би наложио прислушкивање. Ако нема таквог захтјева од државног одвјетника, према чл. 259. *nones*, истражни судија може наредбом истакнути потребе за истрагом које се морају задовољити путем надзора телекомуникација, те наложити јавном тужиоцу да, ако и даље не сматра потребним поднијети захтјев за издавање налога за одређивање надзора телекомуникација, писмено образложи разлоге такве своје одлуке.

Чл. 259. *quiquies* је предвиђено да се сви снимљени садржаји биљеже, а да се о том поступку саставља посебан записник. У записнику

се сажето наводи садржај снимљених телекомуникација. Јавни тужилац може наложити транскрипцију комуникација и разговора које сматра релевантним за предметне чињенице. Поступци надзора телекомуникација се могу проводити искључиво путем система који су на располагању судским властима. Када се проводи ова посебна истражна радња, јавни тужилац може наложити да се поступци извршавају и путем система у власништву приватних лица. За покретање и заустављање снимања путем рачунарског снимача на електронском уређају, који се односе на комуникацију и разговоре присутних лица, овлаштено службено лице – припадник судске полиције – може се користити одговарајућим особама које нису припадници *Carabinieri*-ја (који притом добијају статус помоћника). Записници и снимке се без одгађања достављају јавном тужиоцу. Он уређује посебним декретом начин чувања прикупљених података, укључујући осигуравање њихове тајности. Снимке се чувају до правоснажности пресуде која више није подложна жалби. Уништавање, у случајевима гдје је то предвиђено, проводи се под надзором извршног судије, на захтјев странке. О поступку уништења прикупљених података се саставља посебан записник.

Према чл. 259. *sexies*, подаци прикупљени прислушкивањем телекомуникација не могу се користити у другим казним поступцима, него само у оном за који је ова радња одређена. Наравно, од овог правила постоји изузетак. Ако се прикупљени подаци покажу неопходним за утврђивање казних дјела за које је предвиђена казна затвора од најмање пет година или тежа казна, при чему се околности дјела не узимају у обзир, прикупљени подаци ће моћи бити употријебљени као доказ овом посебном истражном радњом. Све податке и пратећу документацију – записнике, снимке и процесне одлуке, достављају се од стране надлежног јавног тужиоца на начин да се извлачи копија свих релевантних докумената и снимака.

Одредбама чл. 259 *septies* забрањује се примјена ове посебне истражне радње на комуникације које лица остварују са Светим Оцем – папом. Такође, забрањује се примјена прислушкивања разговора и комуникација: (а) вјерских службеника који се односе на чињенице обухваћене тајном исповиједи; (б) јавних дужносника који се односе на чињенице обухваћене државном тајном и, уопштено, сваку чињеницу која се односи на сигурност или међународне односе Свете Столице; (в) вјерских службеника, свећеника, часних сестара, адвоката, овлаштених приватних истражитеља, стручних савјетника, јавних

биљежника, љекара, хирурга, љекарника – фармацеута и апотекара, примаља и свих других здравствених дјелатника који се односе на чињенице обухваћене стручном тајном. Прислушкиване информације које су добијене кршењем одредби чл. 259. *septies* увијек се сматрају неприхватљивима за употребу као доказ пред судом. Међутим, ако су информације прикупљене примјеном посебне истражне радње телефонског или телематског пресретања, према чл. 259. *octies*, ти ће се подаци уништити, осим у случајевима када се њима не доказује постојање казног дјела. У случају да се ова посебан истражна радња мора провести изван земље (Италије), чак и дјеломично, према чл. 259. *decies*, примјењују се важећа правила о међународној сарадњи и помоћи у казним стварима.

На суђењу, према новом чл. 367. *bis*, приликом провођења доказа прикупљених овом посебном истражном радњом, странке – јавни тужилац и оптужени, односно његов бранилац, могу тражити испис транскрипата у разумљивом облику свих података прикупљених пресретањем и надзором телекомуникација. Даље, судија може самоиницијативно или на захтјев странака уклонити очито неважне дијелове снимљених разговора и комуникација, а увијек ће, по службеној дужности, наредити уклањање оних дијелова који су према ЗКП-у недопуштени. Након тога, судија се упушта у оцјењивање тако прикупљеног доказа.

Чл. 357. *bis* ЗКП-а, уведен чл. 3. папинског *Motu Proprio*, предвиђа поступак за давања судског опроста, односно судске опомене, као посебног казненоправног института којим се обуставља даљи казни поступак. Наиме, када суд сматра да су испуњени услови за одобрење судског опроста, односно за издавање судске опомене, према чл. 26. КЗ-а (казна предвиђена законом не премашује мјесец дана притвора или лишења слободе, три мјесеца затвора или новчану казну од 150 евра, ако постоје олакшавајуће околности, а починитељ никада није био раније осуђиван или кажњен казном већом од мјесец дана затвора) или ако се почињено казнено дјело може сматрати мање озбиљним због начина понашања, личности оптуженог, нанијете штете оштећеној особи или проузроковане опасности, као и евентуалне репарацијске радње предузете од стране оптуженог, јавни тужилац, ако се томе не противи оптужени или оштећени, може поднијети суду захтјев за пресуду о обустави поступка. Ако сматра да може донијети одлуку на основу доступних података, суд доноси непобитну пресуду о обустави поступка с образложењем и, ако је потребно, доноси све даљње

законске мјере, укључујући и оне према чл. 26. КЗ-а (пресуда укључује судску опомену). Суд, након саслушања странака, такођер доноси непобитну пресуду о ослобађању ако казнени поступак није требао бити покренут, ако се исти не смије наставити или ако је казнено дјело застарјело, као и у случају када није потребно одржавати главну расправу ради утврђивања услова наведених у чл. 26. КЗ-а.

Искази свједока (вјештака или трећег лица) која су дата у ранијим стадијима и фазама казног поступка допуштени су као доказ на суђењу, односно главној расправи, и могу бити кориштени приликом директног, унакрсног или додатног испитивања, као и оспоравања изнесених навода, или у одговору на оспоравање, након чега се прилажу као доказни материјал, новим текстом чл. 404. ЗКП-а.¹¹ У новим одредбама наводе се случајеви одступања од непосредног провођења доказа свједоцима (а што важи *mutatis mutandis* за вјештаке те трећа лица). Суд, тако, може допустити читање суштинских дијелова раније узетих изјава, односно исказа свједока, под условом да су ти искази дати у складу са формалним правилима казног поступка и ако се странке – јавни тужилац и оптужени, односно његов бранилац, са тим слажу. Дакле, нужно је кумулативно остварење два услова: први, који се односи на форму раније узетих исказа, која мора бити у складу са правилима казног поступка и други, који се односи на пристанак странака за провођење таквог доказа. Суд самоиницијативно може предложити провођење доказа на овакав начин, али исто тако приједлог може доћи од странака. Прије него ли донесе одлуку, суд мора саслушати обје странке и разлоге провођења доказа на овакав начин. Уводни став чл. 404. ЗКП-а не говори експлицитно о случајевима у којима се може тражити одступање од непосредног провођења доказа свједоцима. Међутим, могуће је извести закључак које би то ситуације могле да буду након погледа на друге случајеве у којима је допуштено одступити од непосредног провођења доказа. Наиме, поред већ поменутог случаја одступања од непосредног провођења доказа, ЗКП допушта читање записника о раније датом исказу, под условом: (а) да је свједок мртав; (б) да је свједок одсутан (налази се изван земље); (в) да је свједок непознатог боравишта; (г) да је свједок

¹¹ Више о одступању од непосредног провођења доказа у теорији и пракси казног процесног права видјети: Миодраг Н. Симовић, Владимир М. Симовић, *Кривично процесно право II (Кривично процесно право – посебни дио)*, Правни факултет Универзитета у Источно Сарајеву, Источно Сарајево, 2018, стр. 181-184; Хајрија Сијерчић-Чолић *et al.*, *Коментари закона о кривичном/казненом поступку у Босни и Херцеговини*, Делегација ЕУ у БиХ и Вијеће Европе, Сарајево, 2005, стр. 693-695.

неспособан за свједочење због душевне болести или из других разлога; (д) ако је свједок саслушан у иностранству путем замолнице, под условом да је то учињено у складу са формалним правилима закона. Могуће је прочитати и раније дате изјаве, односно исказе свих учесника у казненом поступку, под условом да изјаве, односно искази дати пред судом у себи садрже варијације или противрјечности у односу са раније датом изјавом, односно исказом. Важно је напоменути да је новим текстом одредбе члана 406 забрањено, под пријетњом ништавости, читати исказе особа које су оправдано искористиле право суздржаности од свједочења на главној расправи или које тек требају бити позване као свједоци на суду да би то право искористили.

4.3. Правосудно-организационе новине

Значај који правосудни систем има за једну државу је веома велик. Правосуђе је прва линија одбране правног система од свих оних понашања која конкретни правни систем вријеђају. Њиме се и штите индивидуална људска права и основне слободе, али и интегритет државе и јача повјерење у њене институције, кроз обезбојеђивање поштовања закона и заштите те промоције правде и правичности. Правосудни систем је кључан за владавину права, а што у принципу значи једнаку примјењивост закона на све грађане, без обзира на њихову позицију, богатство или моћ. Овај принцип осигурава стабилност, предвидљивост и јача повјерење у друштву. Нормално функционисање правосуђа помаже у одржавању мира. Оно спрјечава самовољу и насиље те потиче праведна рјешења. Тако је сада, и тако је одувijek (или би барем требало да буде). Из тог разлога кажемо да правосуђе обавља послове од нарочитог друштвеног значаја.¹²

Правосудна власт у Држави Ватиканског града се обавља у име Светог Оца.¹³ Правосудни систем Ватикана дуго је дјеловао у

---

¹² Филип Новаковић, Маја Мацура, „Поједина кривична дјела против правосуђа - Непријављивање припремања кривичног дјела, Непријављивање кривичног дјела или учиниоца и Давање лажног исказа“, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 4/2022, стр. 154. О развоју и значају правосуђа видјети више: Борис Мрдовић, „Принципи независног судства“, *Политеиа*, бр. 12/2016, стр. 153-168; Филип Новаковић, „Стални судови у Римском праву“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 13/2020, стр. 141-161; Слободан Вуковић, „Проблеми поверења у правосуђе“, *Социолошки преглед*, бр. 4/2007, стр. 491-507; Filip Novaković, „The Substantive and Procedural Criminal Law in the Medieval Bosnian State“, *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, бр. 1/2021, стр. 49-61; Ливиус Лападат, „Погледи на правосуђе“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, бр. 11-12/1992, стр. 47-50.

¹³ Ово је како наглажено како у измјенана Закона о правосудном систему учињене папиним *Motu Proprio*, тако и Темелјним законом Државе Ватиканског града, конкретно чл. 21, ст. 1.

својеврсној симбиозној паралели с универзалним канонским правним системом. Велики дио грађанског права Ватикана остао је повезан са канонским правом и италијанским грађанским законодавством, док је казнено право, као што је већ речено, преузето из италијанског правног система и надограђивано ватиканским (аутономним) правом. Стога, расправљање и пресуђивање у сложеним предметима пред ватиканским судовима захтијева високо специјализирану стручност у канонском праву и оном што је заправо старија верзија талијанског казног права и судске праксе.

Судске функције врше судије, чланови трибунала (*il tribunale*), жалбеног суда (*la corte d'appello*) и Врховног суда (*la corte di cassazione*), а функције истраживања казних дјела и оптуживања, односно казног прогона, уред јавног тужиоца – промицатеља правде. Судије именује папа, а они свој функције обављају у складу са законом и подређени су само закону. Судије своја овлаштења врше непристрано, на основу закона и унутар граница утврђених законом.¹⁴

Чл. 5. папиног *Motu Proprio* су промјењене одредбе Закона бр. 351 о правосудном систему Државе Ватиканског града (*Legge N. CCCLI sull'Ordinamento giudiziario dello Stato della Città del Vaticano*). Према измјенама, суд засједа и суди у трочланом вијећу, које именује предсједник суда узимајући у обзир њихове стручне способности, природу поступка и датум престанка дужности судије у односу на предвиђено (очекивано) трајање поступка. У складу с начелом незамјењивости судије у току трајања суђења и како би се осигурало разумно трајање поступка, предсједник суда може именовати замјенског члана, који судјелује у раду вијећа и може судити у случајевима спријечености или престанка дужности једног од чланова судећег вијећа. Жалбени суд суди у вијећу од троје судија, које именује предсједник суда узимајући у обзир њихове стручне способности, природу поступка и датум престанка дужности судије у односу на предвиђено трајање поступка. Као и у случају првостепеног суда, предсједник суда, приликом састављања вијећа, води рачуна о начелу незамјењивости судије и суђења у разумном року, те може именовати замјенског члана судећег вијећа, који судјелује у раду вијећа и може судити у случајевима спријечености или престанка дужности једног од његових чланова.

Новим текстом чл. 19, Врховни суд састоји се од четири кардинала који се именују на пет година од стране Светог Оца, који међу

---

¹⁴ Stephen Young, Alison Shea, нав. дело, стр. 599-600.

собом бирају предсједника, као и од двоје или више судија-лаика, који се именују на период од три године на начин и у складу с критеријима утврђеним у Закону бр. 351 (конкретно његовом чл. 8, према којем је пожељно да судије-лаици буду тренутни или умировљени професори универзитета, али свакако правници јасног гласа који су стекли доказано зрело искуство у правосудном или форензичком, грађанском, казненом или управном подручју). Начело незамјењивости судије у току трајања суђења и начело суђења у разумном року се примјењују и код Врховног суда.

5. УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Казнено право игра изузетно важну улогу у Држави Ватиканског града, независном граду-држави и духовном, те административном сједишту Римокатоличке цркве. Као суверени ентитет, Ватикан посједује властити правни систем, а казнено право представља један од кључних сегмената тог система. Држава Ватиканског града дјелује као независни правни ентитет са својом сувереном управом – владом која обухвата законодавну, извршну и судску власт. Казнено право чини виталну компоненту ове управљачке структуре јер помаже у дефинисању кажњивих дјела, утврђивању казни и провођењу правних норми унутар надлежности ватиканских власти.

Унаточ повезаности с Католичком црквом, ватиканско право је, прије свега, државно право, с одређеном религијском компонентом, али довољно независно да се не сматра канонским правом. Казнено законодавство у Држави Ватиканског града је, можемо казати, кључно за одржавање јавног реда и спрјечавање криминалних активности унутар њених граница. Оно дефинише забрањена понашања која представљају пријетњу друштвеном миру и сигурности унутар граница Ватиканског града. Такођер, оно пружа правни оквир за процесуирање казних дјела почињених на његовом територију, успоставља надлежност судова, утврђује правила и поступке за провођење истраге и суђења те јамчи темељна права и правичан поступак за оптужене појединце.

Укратко, казнено законодавство Државе Ватиканског града обухвата све елементе које можемо пронаћи и у другим сувереним државама. Важно је напоменути да се правни систем Државе Ватиканског града, укључујући казнено право, нешто разликује од система других земаља. Он представља одраз државности Ватикана као насљедника некада моћне папинске државе. Као духовно средиште Католичке

цркве, ватиканско казнено право такођер има симболичко и морално значење. Оно одражава вриједности, науке и посвећеност правди које Црква његује. Ватикански закони и њихова provedба не само да обликују унутарње управљање града-државе, већ такођер представљају примјер стајалишта Цркве о криминалном понашању и њезину преданост одржавању моралних стандарда. Ватиканско казнено законодавство дјелује унутар јединственог контекста Ватикана као сувереног ентитета, али и вјерског средишта.

ЛИТЕРАТУРА

- Андраши Јурај, *Међународно право*, Школска књига, Загреб, 1971.
- Атанацковић Драгољуб Р., *Кривично право, Посебни део*, НИУ Службени лист СФРЈ, Београд, 1985.
- Бабић Милош, Марковић Иванка, *Кривично право, Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука, 2018.
- Бабић Милош, Марковић Иванка, *Кривично право, Општи дио*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука, 2019.
- Бачић Фрањо, Павловић Шиме, *Казнено право – посебни дио*, Информатор, Загреб, 2001.
- Бачић Фрањо, *Кривично право, Опћи дио*, Информатор, Загреб, 2005.
- Вуковић Слободан, „Проблеми поверења у правосуђе“, *Социолошки преглед*, бр. 4/2007, стр. 491-507.
- Вулетић Игор, „Продуљено казнено дјело – један могући смјер развоја *de lege ferenda*“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, бр. 2/2008, стр. 1047-1074.
- Илић Горан, „Неповредивост тајне писама и средстава општења“, *Ревизија за криминологију и кривично право*, бр. 1/2003, стр. 20-37.
- Кокољ Митар, *Кривично право, Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 1980.
- Крећа Миленко, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду и ЈП „Службени гласник“, Београд, 2007.
- Лападат Ливиус, „Погледи на правосуђе“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, бр. 11-12/1992, стр. 47-50.

Мрдовић Борис, „Принципи независног судства“, *Политема*, бр. 12/2016, стр. 153-168.

Нешић Љубисав Ђ., *Кривично право, Општи и посебни део, Друго проширено и допуњено издање*. Младост, Београд, 1995.

Новаковић Филип, „Стални судови у Римском праву“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 13/2020, стр. 141-161.

Новаковић Филип, Мацура Маја, #Поједина кривична дјела против правосуђа у босанскохерцеговачком праву – Непријављивање припремања кривичног дјела, Непријављивање кривичног дјела или учиниоца и Давање лажног исказа“, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 4/2022, стр. 153-170.

Отовић Миодраг, *Основни појмови кривичног права СФРЈ*, Информатор, Загреб, 1988.

Петровић Борислав, Јовашевић Драган, *Кривично/Казнено право Босне и Херцеговине, Опћи дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2005а.

Петровић Борислав, Јовашевић Драган, *Кривично право II (Кривично право посебни дио)*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2005б.

Радовановић Милош, *Кривично право, Општи део*, Савремена администрација, Београд, 1966.

Сијерчић-Чолић Хајрија, Хациомеровић Малик, Јурчевић Маринко, Кауриновић Дамјан, Симовић Миодраг, *Кометари закона о кривичном/казненом поступку у Босни и Херцеговини*, Делегација ЕУ у БиХ и Вијеће Европе, Сарајево, 2005.

Симовић Миодраг Н., Симовић Владимир М., *Кривично процесно право, Увод и општи дио*, Правни факултет Универзитета у Бихаћу, Бихаћ, 2016.

Симовић Миодраг Н., Симовић Владимир М., *Кривично процесно право II (Кривично процесно право – посебни дио)*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево, 2018.

Сокановић Луција, Орловић Анте, „Облици пријевара у Казненом закону“, *Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу*, бр. 2/2017, стр. 583-615.

Срзентић Никола, Стајић Александар, *Кривично право, Општи и посебни део, Шесто издање*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1970.

De Bustamante y Sirven Antonio S, *Droit international public*, Sirey, Paris, 1934.

Gordon Ireland, „The State of the City of the Vatican“, *The American Journal of International Law*, бр. 2/1933, стр. 271-289.

Grande Michele, *Giuseppe Zanardelli e il codice penale del 1889*, Università degli Studi di Bari, Bari, 2004.

Kunz Josef L., „The Status of the Holy See in International Law“, *The American Journal of International Law*, бр. 2/1952, стр. 308-314.

Lacchè Luigi, „Un Code Pénal Pour l’Unité Italienne, le code Zanardelli (1889) – La Genèse, le Débat, le Projet Juridique“, *Seqüência (Florianópolis)*, бр. 68/2014, стр. 37-57.

Novaković Filip, „The Substantive and Procedural Criminal Law in the Medieval Bosnian State“, *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, бр. 1/2021, стр. 49-61.

Wright Herbert, „The Status of the Vatican City“, *The American Journal of International Law*, бр. 3/1944, стр. 452-457.

Young Stephen E., Shea Alison, „Separating State from Church: A Research Guideto the Law of the Vatican City State“, *Law Library Journal*, бр. 3/2007, стр. 589-610.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/05/13/0365/00791.html>, 06.07.2023.

Legge N. CCCLI sull’Ordinamento giudiziario dello Stato della Città del Vaticano, https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20200313_legge-cccli-ordinamento-giudiziario.html, 11.07.2023.

Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio recante modifiche alla normativa penale e all’ordinamento giudiziario dello Stato della Città del Vaticano, https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230412-motu-proprio-leesigenze.html, 06.07.2023.

N. LXXI – Legge sulle fonti del diritto, AAS Supp.79 (2008) 65-70, https://www.vatican.va/roman_curia/labour_office/docs/documents/ulsa_b16_1_it.html, 06.07.2023.

N. II – Legge sulle fonti del diritto, <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va008it.pdf>, 10.07.2023.

Codice Penale per Il Regno D'Italia 1889, <http://www.antropologiagiuridica.it/cp1889.pdf>, 06.07.2023.

Codice di Procedura Penale del Il Regno D'Italia 1913, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/1913/10/14/239/sg/pdf>, 06.07.2023.

Filip Novaković

NEW DEVELOPMENTS IN PENAL LEGISLATION
OF VATICAN CITY STATE

Resume

The state of the Vatican City and its state-legal system is an interesting and inexhaustible topic for both lawyers and historians, theologians, sociologists, political scientists and other experts who study social phenomena. For a lawyer, the specific legal position of the Vatican and the Holy See, for example in international law and their relationship with other sovereign entities, states and international organizations and other (non-state) entities, is definitely a particularly interesting question. A lot has been written about it. That is why we cannot give the impression that the internal state and legal system of the Vatican has been neglected. For this reason, the author of this paper decided to present one branch of the internal law of the Vatican City State. Criminal law definitely represents an important segment in the legal system of every country. It developed and evolved. The development of criminal law (in the theoretical and practical sense) was accompanied by changes in the penal/criminal legislation. The penal/criminal legislation of this papal „mini-state“ is apparently specific. However, the paper before you will not be a discussion about the origin and nature of Vatican penal/criminal law. That will be left for another time. With the Lateran Pact and the creation of the Vatican City-State, positive Italian legislation was taken over. That legislation underwent certain changes by „Vatican law“. The latest novelties in the penal/criminal legislation of the Vatican City State are the subject of this work, and the author will try to present them in a concise way and thus try to give his modest development of jurisprudential thought about Vatican (penal/criminal) law.

Keywords: criminal law, criminal procedure, Vatican, Legge N. DXXXI, Motu Proprio.